

זו: כי כה אמר רם ונשא שכן עד וקדוש שמו, מרום וקדוש אשכון ואת דכא ושפל רוח? – שפל רוח זה, שלם הוא יותר מכל, בשביל שכופף עצמו שישירה עליו גאון הכל גאון עליון וזהו שלם; אכן, לא כתוב 'ואת עוור ושבור וחרום ושרוע אשכון' אלא ואת דכא ושפל רוח – מי שכופף עצמו, הקב"ה זוקפו. (מתוך ספר הפרשיות – אמור, עפ"י: זוהר אמור צא; מלא העומר; משך חכמה ועוד)

דף מד

'תנו רבנן: עור... כל מחמת כהיותא אתיא מאיש, מחסורייתא מדק...'

שאלה: קצר הראות שאינו עיור מוחלט – האם כשר לשרת בקודש? ומה דינו של הפגום בשאר חושיו – בחוש השמיעה או בריח ובטעם?

תשובה: יש לדון בשתיים; ראשית מצד הגדרת 'מום'. שנית, מצד הגדרת 'מום שבגלוי' (שהרי אין פוסלים אלא מומים שבגלוי ושאנם חזורים).

והנה לא מצאנו פסול של נטילת חושים אלא בעיור (כמפורש בקרא) ובחרש (כדתנן מה: וע' נבי"ק אה"ע נג, מלבושי יו"ט אה"ע ד שצדדו לפסול אפילו הוא מדבר אלא שאינו שומע). אבל הנטול חוש ריח או טעם לא שמענו שידון כבעל-מום. [וגם אילו היינו מחשיבים זאת כ'מום', נראה שאין זה 'מום שבגלוי' וכפי ההגדרות המבוארות להלן].

אלא שיש להסתפק האם העיור והחרש שאמרו הוא רק באופן המוחלט או גם באופן חלקי. כמוכן אין להוכיח מ'דק' הפוסל, הגם שהוא רואה במידה חלקית – כי אפשר שהמום שם אינו מחמת ליקוי בכושר הראיה גרידא אלא משום הפגם הפיזי שבאבר. ויש להביא דוגמא לשאלה זו שגם פגם בכחו ובתיפקודו של האבר, אפילו באופן חלקי, ואף כשאינו פגם-השחתה בגוף האבר, נחשב 'מום' כאילו היה זה פגם פיסי באבר; איטר יד או רגל [או אף כששולט בשתי ידיו כאחת – לדעת חכמים להלן מה:]. ואולם יש מקום לדחות על פי דברי רש"י (מה: ד"ה איטר) שפרש פסול האיטר משום שצריך עבודה בימין, וכן צריך 'עמידה' בשעת שירות ודרך עמידה עיקרה בימין. ולפי"ז יש לומר שראייה ושמיעה שאין בהם דין בשירות, לא מצאנו שפגם בהם ייחשב מום. ואדרבה, יש לפרש שמשום כך הוצרך רש"י לטעמים אלו כי בלא"ה מהי תיתי שייחשב דבר כזה למום. ואולם יש חולקים ע"ד רש"י (ע' רמב"ם ביאת המקדש ח, יא; רמב"ן יבמות קד. ורשב"א חולין צב: וע"ע אבני נור יו"ד לב, ה, ל"ה וחז"א).

והנה כתב הרמב"ם: 'מי שמקבץ ריסי עיניו ועוצמן מעט בשעה שרואה אור או בשעה שהוא רוצה לדקדק בראיה' – נראה לכאורה מצד הסברה שקיבוץ ועצימה זו אינם מום מצד עצמם אלא מהוים סימן לראיה לקויה, וגם אם ע"י אמצעים שונים הוא נמנע מלצמצם את עיניו (כגון הרכבת משקפים או משקפי שמש) אינו ניתקן בכך. ולפי"ז זכינו לדין שגם ראייה חלקית תיחשב למום, כל שניכר הדבר. ויש לשמוע מזה שהוא הדין לשמיעה חלקית. אך נראה שבכל אופן אינו מחלל עבודה, כי כל פסולו מצד שאינו שוה בזרעו של אהרן, כ'סכי שמש', ואינו בכלל 'עיור' האמור בתורה.

ולענין הגדרת 'מום שבגלוי' – הנה מבואר לעיל (מ.) שכל שניכר מחמת מלאכה, כגון שבר רגל שניכר בצליעה בשעת הילוך – הרי זה מום גלוי. ומן הסתם כלל זה נכון גם באלו שאינם מומים גמורים אלא משום שאינו שוה בזרעו של אהרן. ופרט זה צריך אימות. (וע' שטמ"ק ב"ק צח. וצ"ע).

ונראה מסברה שכלל זה מוגבל לכמה תנאים; א. כשניכר במלאכות שגרתיות (כגון שם שניכר הדבר בהליכה, אבל אם אינו ניכר בהליכה אלא בריצה בלבד או בשאר פעולות מיוחדות – אינו 'מום שבגלוי'). ב. דוקא אם ההיכר הוא בגופו ולא בדבר אחר חיצוני (כגון הרכבת מכשיר שמיעה המוכיח לכל ששמיעתו לקויה – אינו עושהו ל'מום שבגלוי'). ג. דוקא אם ההיכר ניכר בפעולות שוה, אבל לא בדרך השליכה – שאם נמנע מלעשות פעולות, אפילו פעולות רגילות – אינו נעשה 'גלוי' עי"כ.

לאור זאת יש לדון באדם שהוא קצר הראות או כבד שמיעה במידה כזו שניכר הדבר במלאכות רגילות שהוא מבצע, שעושה אותן שלא כשאר כל אדם (כאשר אינו נעזר באמצעים חיצוניים, כגון משקפים) – שמא יש לדונו כבעל-מום שבגלוי. וצריך בירור נוסף בגדר הדבר.

הצגתי את עיקר השאלה לפני הגר"ח קניבסקי שליט"א, וזו תשובתו: **מסתבר שאם שומע קצת או רואה קצת באופן אם אינו המנוי במשנה – כשר.**

'עיניו תרוטות'. פרש"י ורבנו גרשום: עגולות (ועתוס). וכ"כ רש"י בסנהדרין קז: ובר"ן נדרים סו: וע' גם בתוס' להלן נרע"א).

בחזו"א (כו,ח) פרש עפ"י רש"י בשבת (לא. ד"ה שדרים) ש'תרוטות' היינו שהסדק עגול, שהעפעפים אינם נפתחים באורך יתר על הרוחב כרגיל אלא נפתחים בעיגול.

ולכאורה יש מקום לפרש: עינים ישרות וארוכות (בניגוד לצירניות – עגולות, לפרש"י), כדרך שאמרו (במדות ב,ה) בט"ו המעלות שבעזרה לא היו טרוטות אלא מוקפות כחצי גורן עגולה'.

'זויר – דמזור עיניה'. בשיטה מקובצת (כו) פרש שעניו משוטטות תדיר, או שעוצמן ופוחחן כל שעה. והרמב"ם (ביאת מקדש ח,ו ע"ש בכס"מ) כתב: 'מי שעניו מוזרות – והן יוצאות כעיני הנמר וכמי שהוא מסתכל בעת שכועס כעס הרבה'. (הערוך פרש שעניו מנומרות. ונראה שהכוונה מלכנסות כעיני נמר. וכ"ה ברבנו גרשום, וצריך לתקן שם 'מנומרי' במקום 'מטמרי').

'עיניו גדולות כשל עגל או קטנות כל אווה. גופו גדול מאבריו או קטן מאבריו. חוטמו גדול מאבריו...' מה שאמר 'גופו גדול מאבריו', היינו באברים שגדלם קבוע ביחס למימדי הגוף, אבל עינים ואזנים ואברי הזרע (דלהלן) והצואר, אין להם קביעות לפי ערך הגוף אלא גודלם משתנה מאדם לחברו, הלכך נקבע שיעור מסוים לכל אחד מהם, אימתי נקרא שינוי להחשב מום (עפ"י חזון איש כו,ט).

'אמר רב: משה רבינו עשר אמות היה שנאמר ויפרש את האהל על המשכן מי פרשו – משה רבינו פרשו...' – ומשמע בפשטות שפרש כשהוא עומד על הקרקע כדרכו, בלא סולם או שרפרף (עפ"י חו"ב ח,כב. ועע"ש).

'אם כן עשיתו למשה רבינו בעל מום?' – והלא שימש בכהונה גדולה [ובמסכת סוטה (יב) אמרו כן לענין והנה נער בכה – שאם אתה אומר קולו כנער אם כן עשיתו בע"מ – ושם הכוונה משום שלוי הוא ונפסל במום שבקול (וע"ע ערכין יא. 'משה ידבר... וברש"י) אבל משום כהונה – נראה שאין שינוי בקולו פוסל] (עפ"י 'חדושי הגרי"ז על הש"ס'. ע"ש [ובתוס' סנהדרין לו סע"ב]).

ואף על פי שהיה כבד פה וכבד לשון – זהו לסיבה מיוחדת (ע' בזה בדרשות הר"ן בדרוש השלישי והחמשי, ובכתבי מהר"ל ועוד), ובסופו של דבר נתרפא מזה, כפי שאמרו במכילתא (עפ"י פרי הארץ וארא).

'תנא, כאצבע קטנה'. רש"י מפרש שאצבע קטנה היא שיעור הסיטה של החוטם הגדול או הקטן. ואילו הרמב"ם פירש (ביאת המקדש ח,ז. וכ"פ בעקבותיו הרב מברטנורא) שזהו שיעור לחוטם הרגיל של כל אדם, כפי אצבעו הקטנה. יתר מכך או פחות מכך – פסול.

'נטלו קרנותן וזכרותן עמהן – פסולה ואין פודין עליהם. נטלו טלפיים וזכרותם עמהן – פסולין ונפדין עליהם' – כי זכרות טלפים בכלל גופה, וכשניטלו הרי זה כשבר עצם שבגלוי, אבל זכרות קרנים שהן גדלות אחר הלידה – אינן גופה ממש אלא כמו שנים, הלכך אין פודים עליהם. ומה שאין שוחטים עליהם – פירש הרמב"ם משום מבחר נדריך ואין זה מובחר (עפ"י חזון איש כו, ט).

'פרה שקרניה וטלפיה שחורים – יגוד. תרגמה זעירי: מעילוי זכרות'. ואפשר שגם אם לא קצץ אינה פסולה כיון שראויה ליקצץ, וכל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו. ואולם אם השחיר במקום הזכרות, כיון שאינה ראויה להקצץ – פסולה (עפ"י מנחת חינוך שצו, ט. ומשמע שאפילו לא מצא פרה אחרת, אין תקנה בקציצת הזכרות. ע' חזו"א כו, ט).

נראה שמש"כ המנחת-חינוך 'כל הראוי לבילה...' – לאו דוקא, דל"ש לומר כן גבי פסולים, אלא עיקר הכוונה שמתייחסים אליה כמאן דליתא.

(ע"ב) 'משתנין מים בפני רבים...' –

'ובדבר אם יש דיני הנהגת בית הכסא גם בהטלת מי רגלים – הנה בגמרא בכורות מ"ד ע"ב איתא שאסור להתנהג בצניעות בהטלת מים משום חשש סכנה, ומטעם זה הוא מה שבהרבה מקומות הוקבעו בחדר אחד מקומות הרבה להטלת מי רגלים, דאף שבמדינתנו שהוא הכל בבית ואין צריך לצאת החוצה היה אפשר לעשות גם במחיצות, כדי שיהיה בצניעות ולא יהיה שום חשש סכנה, מ"מ סמכו על מה שלא תקנו ענין צניעות בימי חז"ל וכל הדורות שלא היה אפשר להם, וגם יש ודאי מדינות בעולם שגם עתה צריך להשתין דוקא בחוץ, שלכן גם במדינתנו נוהגין כן, אבל אף שאולי אי אפשר לומר שאסור מ"מ מן הראוי לילך גם להטלת מים לבית הכסא שנעשה לגדולים שאיכא מחיצות, כיון שהוא דבר קל והוי כאין לו צורך, די ש' לו מקום צנוע בריוח, שגם מדינא יש לו לילך לשם – עיין במשנה ברורה סימן ג סקכ"ב. וכל ירא שמים יש לו לעשות כן כשאיכא מקום, אבל כשנודמן שליכא בית הכסא במחיצות פנוי – אין לו לחכות עד שיעשה איזה מביה"כ פנוי, משום חשש סכנה. וכשבונים מתחילה טוב לעשות מחיצות גם על המקומות שנעשו להטלת מים (מתוך אגרות משה יו"ד ח"ג מו, ה).

'תנו רבנן, שני נקבים יש בו באדם...'.

'והנה כפי הידוע על פי הרופאים, השבילין נכנסין לעומק בגוף ועוברין כמו חצי קשת עד שנכנסין לגיד ועוברין דרך הגיד וזורמין לחוץ, ומדלא הוזכרו בגמ' ובפוסקים משמע דבמקום שהשבילין בפנים אינם בכלל פצוע דכא ואינו נפסל אלא אם נפצע ונדך בגיד וביצים וחוטין שבהם, אבל לא החוטין הפנימים שבתוך הגוף...'.

והנה בגמרא מבואר דהוי בגיד ב' שבילין, אחד לקטנים ואחד לש"ז, וכדאמר: אסתתם גובתא דש"ז כו' וכן דנו במטיל מים בב' מקומות, וכן אמרו בכורות מ"ד ב': ב' נקבים יש בו באדם כו', ובדבר זה נשתנו הטבעים ואצלנו אין בגיד אלא שביל אחד והזרע נכנס בגיד בראשו וסמוך לגוף. וכבר הביאו תו' ע"ז כ"ד ב' ד"ה פרה, דברים שנשתנו.

ועל דבר הניתוח בחולי עצירת השתן ע"י סתימת שביל השתן הבא מנפיחת הבשר הידוע ולוחץ על צנור השתן וסותמו, ובשעת הניתוח מוכרחים להפסיק גם שביל הש"ז המובלע בגוף – למה שכתבנו אין בזה איסור סירוס דאורייתא רק דרבנן, כמו שתית כוס עיקרין, ובכל אופן הניתוח מותר משום ספק סכנה, ואינו נאסר לבוא בקהל' (מתוך חזו"א אה"ע יב, ז).

'... כבר נפגשתי במה שאין הדברים המבוארים בגמ' מתאימים עם ראייתנו אנו, וכפי שחקרתי מפי רופא, אמר לי שאחוז גדול מהאבר משותף לשניהם, אבל לא אמר שפרשת הדרכים היא סמוך לגוף. בכל אופן אי אפשר שיהא נקב במחיצה המבדלת ביניהן גורם להטיל מים משתי מקומות, אחרי שבאין מצנור אחד לבסוף. גם עובדא דגמ' ע"ה א' לא משמע הכי. ושאלתי הדבר לרופא ואמר כי בספרי הנתוח יש אריכות איזו צורות שבאברים הן קבועות ואיזו עלולות להיות משתנות בדורות או במדינות, וכעין שכתבו תו' ע"ז כ"ד ב' ד"ה פרה בעינוניתא דורדא ועוד, ואפשר שהיה בדורות קדומים שביל הזרע נמשך עד הסוף ביחידים או בכולם. ולדידן מקום המשותף דינו כניקב גובתא דש"ו, אבל דברנו כפי סוגית הגמרא... (שם, במכתב).

'אין לו ביצים או אין לו אלא ביצה אחת – הרי זה מרוח אשך האמור בתורה... קשיא ליה לרבי ישמעאל, הא חסר אשך מיבעי ליה' – ולתנא קמא, מרוח אשך מלשון רוחה, שיש בכיס מקום פנוי (עפ"י הכתב והקבלה ויקרא כא, כ, ע"ש).

ענינים, ציונים ופרפראות

(ע"ב) 'תנו רבנן, שני נקבים יש בו באדם...'. ענין זה ע"ד הסוד והרמז, ע' מי השילוח ח"ב ברכות מ ומגילה כז; דובר צדק עמ' 188 (= הבירור בין חכמת אמת לדמיון שוא).

'לא יהיה בך עקר – מן התלמידים, ועקרה – שלא תהא תפלתך עקורה לפני המקום' – '... כי כלל הדיבורים של האדם הם שני דיבורים אלו, תורה – הוא מה שהוא מחכים ויודע ומלמד לאחרים. ותפילה – מה שחסר ומבקש השלמה. ושני מיני דיבורים אלו מתפשטים בכל מיני דיבורי דרצבי עולם הזה, שמה שהוא חסר ומבקש השלמה הוא נמשך מדיבור דתפילה, ומה שהוא מדבר מה שהוא יודע, זהו מהתפשטות דיבורים דתורה... לכך כאשר אין בכח קולו בתורה שיהיה נכנס ללב השומעים ויהיה משפיע ושימשכו תלמידים אחריו – נקרא 'עקר' בברית הלשון, וכאשר אין בכח דיבורו בתפילה להיות הדיבור בחיות, אמר משיב הרוח נשיב זיקא, להיות מקבל – נקרא 'עקרה'. ו'אשה מזרעת תחלה – יולדת זכר' ו'תלה הנקבות בזכרים כו' – כמו שאמרו (ברכות ח). לא מצלי אלא היכי דגרסי. ובמגילה (כט). להפך, לא גרסי אלא היכי דמצלי – כי ע"י קול תורה זוכה לתפלה וע"י תפלה מוליד קול תורה... (מתוך ליקוטי מאמרים לר"צ הכהן, עמ' 131. עע"ש בהרחבת הענין, ובספרו פרי צדיק ר"פ ראה). עוד על הזיקה של תורה ותפילה – ע' מי השילוח ח"א בשלח ד"ה ויסעו; שפ"א חיי שרה; שם משמואל תבוא; עלת ראיא א, עמ' יא; קובץ אגרות חו"א ח"א ב.

לא יהיה בך עקר ועקרה בגימטריא: בדברי תורה (בעל הטורים עקב ז,יד).

ע"ע בספר נועם אלימלך עקב ד"ה והיה אם שמוע; סידור ר' שבת, הנהגות הלימוד; אור לשמים – לקוטים ד"ה במסכת שבת.

'רוח קצריט... רוח נפלים' – היא זו הקרויה 'מרה שחורה' (עפ"י 'נופת צופים' כג, מר"פ מקוריץ).

דף מה

'מקיש בקרסוליו... העיקל. איזהו העיקל? כל שהוא מקיף פרסותיו ואין ארכבותיו נוקשות [נושקות] זו לזו'. אם תאמר, הלא מקיש בקרסוליו והעיקל דבר אחד הם, ששניהם ארכבותיהם עקומות לחוץ, וכמו שפרש"י?

אכן אתה מוצא זה בלא זה; 'מקיש בקרסוליו' נבחן בשעת הילוך, ואם טבע הילוכו בהפרדה מועטת בין רגל לרגל, אז בעיקום ארכבותיו לחוץ בשיעור מעט – יהיו קרסוליו נוקשות, אבל אם טבע הילוכו בהפסק רחב בין הרגלים – בעיקום מועט לא יהיו קרסוליו נוקשות וכשר, ואעפ"כ יתכן שיפסל מחמת 'מקיף פרסותיו ואין ארכבותיו נוקשות', ורצה לומר, שאי אפשר לו לנקש ארכבותיו בשעה שמקיף פרסותיו כיון שהארכבות עקומות, ובחינה זו היא בעמידה ובישיבה, כי בשעת הילוך אינו מנקש לא פרסותיו ולא ארכבותיו.

וכן אתה מוצא להפך, שאין פסול משום 'עיקל' כי ארכבותיו עקומות לחוץ מעט ואפשר לו לקרבן בשעה שהוא יושב [כי לעולם הארכובה מתענעת ואפשר לו לאדם לעקמה מעט. וכן הפרסות אפשר להרחיקן ואפשר לקרבן], מאידך בשעת הילוכו נוקשות קרסוליו, כי טבע הילוכו בהפסק מועט בין רגל לרגל.

וזה שדקדק רש"י לפרש במקיש בקרסוליו 'כשהוא מהלך' ובמקיף פרסותיו – 'כשיושב' (עפ"י חזון איש כו, ט).

'היתה בה יתרת וחתכה'. לא אמר 'אעפ"י שאינו רשאי' (כעין ששינינו בריש המסכת ובריש פ"ב), והלא אין אדם רשאי לחבול בעצמו –

'קצת ראייה' יש מכאן שלצורך גוי וטובה עצמית, אין איסור חבלה בעצמו (עפ"י אגרות משה חו"מ ח"ב טו. ע"ע בענין זה במובא בב"ק צא:).

'... משום עצם כשעורה נגעו בה. רב פפא אמר: גזירה שאינה נספרת אטו נספרת...'. נראה שהכל מודים שאם יש בה עצם כשעורה – שמטמאת במגע ובמשא, וגם ר' יוחנן לא היה אומר על זאת 'דברי נביאות', כי גם אם נגע בבשר ולא בעצם, מטמא משום 'יד' לר' יוחנן הסובר (בחולין קיח) 'יש יד לפחות מכזית' – אלא שהיה במשמע לר' יוחנן שבכל אופן מטמא במגע ובמשא, אפילו אין בה עצם כשעורה. ועל זה מישב רב פפא משום גזרה הוא. וכן פסק הרמב"ם (שפת אמת).

אולי יש לומר שלר' יוחנן ורב פפא, אם הבשר מקיף את העצם מכל צד, אין כאן דין 'יד', וכשם שאמרו לענין טומאת נבלה, שקולית סתומה מכל צד אינה מהוה 'שומר' למוח שבתוכה לפי שאין אפשרות מגע במוח, כדתנן בחולין קכה. וברש"י. וצ"ע.

'יתר, שיש בו מאתים ושמונים ואחד'. אולי הכוונה שהוא יתר יד שלמה, היוצאת מן המרפק, שמהמרפק עד סוף היד ישנם שלשים ושלושה אברים (ע' פ"ק דאהלות) – הרי רפ"א אברים (גליונות קהלות יעקב).